

Annotation

This article deals with problem of unstraight quotations in modern Russian press of the Ukraine.

Keywords: *unstraight quotations, classics, the present, modern Russian press of the Ukraine.*

Григоренко І. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ТВОРЧА ВІДВЕРТІСТЬ ПОЕТА ПАНАСА МИРНОГО У ЛИСТАХ ДО РІДНИХ ТА ДРУЗІВ

У статті проаналізовано рівень творчої відвертості Панаса Мирного щодо власних поетичних спроб, з'ясовано особливості його автокритики у листах до рідних та друзів.

Ключові слова: *лист, епістолярій, автокритика, Панас Мирний.*

Листи Панаса Мирного є особливо важливими для з'ясування творчих планів і задумів письменника, оскільки приватним епістолам властивий високий рівень суб'єктивності та акцент на самовираження. Вони, так само як і його щоденник, мають неспростовну перевагу над іншими автобіографічними формами, зберігаючи переживання на кожному конкретному етапі роботи над твором. В. Кузьменко називає письменницькі листи автокоментарем до їхньої творчості [2, с. 8]. Проте епістоли, безперечно, не такі відверті, щирі й безпосередні, як щоденникові записи, адже лист завжди передбачає адресата, на відміну від щоденника. Та все ж кореспонденції Панаса Мирного мають і суттєву перевагу над щоденником письменника: вони дозволяють спостерігати певні тенденції у процесі спілкування, обговоренні різноманітних тем. З'являється можливість порівняти, як про одне й те ж явище Панас Мирний пише до різних осіб, тобто простежити ступінь його відвертості.

Особливе місце у листах Панаса Мирного посідає проблема творчості: це і повідомлення про виникнення нових задумів, ідей, про стан написання твору, його критична оцінка, ставлення до творчості інших письменників-сучасників. Характерною для епістолярію Панаса Мирного є автокритика – висловлювання письменника про власну творчість, вміщені у листах. Різновид такої автокритики можна назвати письменницькою епістолярною автокритикою. Листи Панаса Мирного до видавців, діячів української культури і мистецтва, зокрема до І. Білика, Ц. Білиловського, С. Єфремова, Я. Жарка, О. Коваленка, М. Коцюбинського, А. Левицького, М. Лисенка, Ф. Лебединцева, Г. Маркевича, братів Огоновських, містять елементи самокритики власного творчого доробку.

Л. Морозова зазначає, що потреба в автокритиці зумовлена необхідністю власне авторського коментаря художнього твору через його нерозуміння або через його неправильне, на думку письменника, сприйняття [4, с. 91]. Листи Панаса Мирного, що містять аналіз його творів, є виявом авторського осмислення написаного, адже у них письменник розповідає знайомим, колегам, друзям та рідним про творчий задум твору, обґрунтовує власні ідейно-естетичні позиції, що є своєрідною формою захисту його художніх принципів.

Листи письменника, присвячені власній творчості, тобто автокритичні, за жанровими та тематично-змістовими модифікаціями можна згрупувати так:

1) за жанром: листи-авторецензії (наприклад лист до Івана Білика від 1874 р. з приводу композиції і побудови сюжету роману “Хіба ревуть воли, як ясла повні?”); листи-автокоментарі (зокрема листи до О. Рудченка від 6, 7, 8 січня 1888 р.);

2) за предметно-тематичною спрямованістю: листи, у яких письменник розповідає про задум твору чи про завершення тих творів, окремі частини яких уже були надруковані (наприклад лист до М. Коцюбинського від 11 вересня 1898 р., до В. Науменка від 8 березня 1902 р.); вміщені у листах висловлювання письменника про власні завершені художні твори (до прикладу лист до Івана Білика, датований липнем 1872 р., лист до М. Старицького від 3 липня 1898 р.); листи, у яких письменник обґрунтовує власну мистецьку позицію (зокрема лист до О. Шейдеман від 5 січня 1889 р.).

Критичні судження, уміщені в листах Панаса Мирного, дають багатий матеріал для історіографії свого часу. В епістолярії письменника через автокритику простежується намагання вибудувати власне естетичне кредо.

Чимало з українських прозаїків на початку творчої діяльності робили спроби писати вірші. Не минуло захоплення спробувати себе в поезії й Панаса Мирного. Період становлення Мирного як письменника відзначався тривалими пошуками. Під впливом творчості Т. Шевченка юний Панас починає пробувати свої сили в літературі саме поетичними студіями. Віршуванню сприяла й фольклористична діяльність Панаса Яковича: він разом з братом Іваном збирав та вивчав українську народну творчість. Кілька десятків поезій П. Рудченка є здебільшого наслідуванням Т. Шевченка, під впливом якого він як поет знаходився.

Панас Якович Рудченко дебютував під псевдонімом Опанас Мирний віршем “Україні”, надрукованим у 1872 році у львівському журналі “Правда”. Цей вірш не вирізнявся ні оригінальністю, ні майстерністю версифікації, ні свіжістю образів. Панас Мирний і сам бачив недосконалість своїх поезій, проте це не розчарувало його і не зупинило творчих пошуків і спроб. “Приходилося і себе немало давити, поки видавиш який-небудь вірш”, – зізнався письменник в одному з листів [5, с. 430]. Якову Жарку відкрився:

“Мені так трудно справлятися з римою ” [5, с. 434]. Проте Панас Якович продовжував писати поезію “для себе”.

Саме листи письменника краще, ніж будь-яке інше джерело, дозволяють відстежити його творчі пошуки у поетичній царині. У листах митця знаходимо чимало роздумів про власну поезію. Ця тема дуже турбувала письменника. Він як поет відчував певну самотність у своєму захопленні. Недаремно неодружений письменник у листі до Олександра Огоновського називав власні вірші самотніми: “Я зову їх самотніми, – пише він редактору журналу “Правда”, – через те, що самотнє життя моє їх мені нашіптувало у вуха” [5, с. 347]. Панас Якович постійно шукав достойного читача для своєї лірики і згодом знайшов його в особі своєї нареченої, а потім і дружини Олександри. Очевидно, подружнє життя внесло деякі корективи у манеру та теми спілкування Олександри і Панаса, тому тільки у листах до Олександри-нареченої письменник щиро і глибоко розмірковує про власні твори, аналізує їх у контексті світової літератури, зокрема російської, емоційно і захоплено розкриває майбутній дружині задуми власних творів.

Окрім інформації особистого, любовно-інтимного характеру, листи подружжя Рудченків розкривають літературно-естетичні погляди Панаса Мирного, його світогляд. Листи до Олександри Шейдеман сповнені щирості почуттів. Саме нареченій Панас Мирний у повній мірі відкриває свою поетичну душу, надсилаючи їй у листах власні вірші: “А моя лирика – это слезы страданий, – пише він майбутній дружині у одному з листів. – И какое, в самом деле, людям дело до того, как я страдал или наслаждался?... Но для тебя, моя дорогая, любимая так горячо мною и полубившая меня, совсем иное дело. Тебе я открою всю мою душу, все сердце, все, что во мне есть и хорошего и дурного; суди меня, но только люби...” [5, с. 373]. У своїй дружині, начитаній, талановитій людині, Панас Мирний бачив чудового співрозмовника, друга, вдячного слухача і правдивого критика, з яким можна поділитися сокровенними думками і переживаннями.

Потяг до поезії посилює і пізнє кохання Панаса Мирного до майбутньої дружини. Саме їй він зізнається у залюбленості в поезію, особливо ліричну, адже письменник не визнавав громадського значення поетичної творчості [5, с. 373]. Цією ж тезою Панас Мирний пояснював і небажання друкувати власні вірші. Хоча листи до нареченої дозволяють стверджувати, що Панас Якович боявся негативних відгуків про свої вірші, але прямо у цьому не зізнавався. Мотивуючи особисті думки про поезію та про почуття, які поет вкладає у власні твори, Панас Мирний наводить у листі до дружини слова М. Лермонтова: “Какое дело нам, страдал ты или нет?” [5, с. 373]. Саме так байдужа до чужих переживань публіка, на переконання письменника, сприйняла б його поезію: “Им (*читачам – І. Григоренко*) самим плохо, для этого необходима иная постановка общественного строя, так сказать, реформаторская деятельность; а к ним какой-то неизвестный поэт лезет со своими слезами! Понятно, пошлют его к черту!..” [5, с. 373]. А для Панаса

Яковича будь-яке негативне судження стало б трагедією, адже він називав свої ліричні твори “сльозами страждань”. Письменник вважав, що тільки у поезії можна розкрити свої найбільш сокровенні й святі почуття та переживання [5, с. 373]. Тому у листах до нареченої, людини, яка його кохала, а тому не помічала недоліків, Панас Якович наважився відкрити усю свою душу поета із застереженням: “...суди мене, но тільки люби...” [5, с. 373].

Листи Панаса Мирного до Олександри Шейдеман можна потрактувати і як своєрідну невелику за обсягом поетичну збірку з авторськими коментарями: у листі від 5 січня 1889 року письменник вміщує шість своїх віршів, у наступному листі від 6 січня 1889 року – три поезії, у листі від 8 січня 1889 року – один вірш [5].

Потяг до віршування у Панаса Яковича не зник і після одруження, після його вдалих спроб у драматургії та прозі. Хоч сам письменник був невисокої думки про свої поетичні твори, але він все ж дуже любив поезію, з трепетом ставився до власних віршів. Проте, як зауважив Г. Костюк, Панасові Мирному не щастило в поезії до самої його смерті: написав віршів силу силенну, але видрукував небагато [1, с. 16].

Письменник постійно намагався “прилаштувати” свої поезії до якогось збірника. Перебуваючи у дружніх взаєминах з Цезарем Білиловським, який на той час був видавцем і редактором літературного альманаху “Складка”, Панас Мирний надсилає йому свої поезії. Ніби трохи соромлячись чи виправдовуючись за несерйозність такого поетичного “гостинця” – як сам письменник назвав свої вірші, – Панас Якович застерігає Цезаря Білиловського, щоб той не дивувався, що на старість почав Мирний знову “про кохання співати”. “Не здивуйте! – пише він Ц. Білиловському. – Це давній стогін, квітки молоді весни...” [5, с. 425-426]. Письменник з властивою йому скромністю писав про цикл своїх віршів “Мої коломийки” Цезарю Білиловському: “Не мені судити, чи варта вона (*цикл “Мої коломийки” – І. Григоренко*) тих думок, що гоноблю я про їх, про те читачі краще посудять. Оже коли вони подобаються людям і прийдуться їм до смаку, так, як мені колись приходились, – то я тільки буду радий, що прислужився людям, що, виспівуючи своє почування, викличу бренькіт в чужій душі. Я себе не лічу за віршівника і через те мої вірші, може, й не задовольнять справжнього віршівника, ... може, знайдеться друга, більше мого, дотепна людина, що заспіває краще від мене... Тим буде тільки краще. Нам же, старим, аби не спати та других будити” [5, с. 426]. У цьому ж листі до Цезаря Білиловського письменник відзначив, що його поетичні твори, які Панас Якович назвав “зальотами душі та переборами серця”, не вирізняються особливою талановитістю, але мають право на існування як вияв його почуттів, світогляду, сподіваючись, що і вони знайдуть свого читача, “розбудять у других кращі і вищі почування” [5, с. 426].

Посередність поезії Панаса Мирного помітили і його сучасники. Так, М. Коцюбинський у листі до В. Гнатюка, українського етнографа і літературознавця, редактора “Літературно-наукового вісника” та директора Української видавничої спілки, писав: “Мирний прислав вірші – нехай йому Господь у день страшного суду не згадає про них” [1, с. 17]. Ще категоричнішим був поет і педагог М. Чернявський, який разом з М. Коцюбинським працював над упорядкуванням альманахів “З потоку життя” та “Дубове листя”. М. Чернявський листував М. Коцюбинському: “Негаразд повертати йому (*П. Мирному – І. Григоренко*) рукопис, але... але... але... видрукуємо ті п'ять віршів, що я помітив. Може, нам цей гріх простять ясні музи, через те, що не “отринемо” старої людини, – нехай почадить їм трохи” [1, с. 17]. Тільки пошана до таланту і авторитету Панаса Мирного як знаного прозаїка, а також його поважний вік змушували молодших видавців та упорядників збірок публікувати вірші письменника.

Панас Мирний глибоко в душі розумів, що його поетичний хист залишає бажати кращого. Письменник шукає для себе той художній жанр, в якому можна було б найповніше відтворити гаму настроїв, думок, прагнень, багатство вражень і спостережень. Панас Мирний пише Цезарю Білиловському: “Що віршем гаразд можна виразити почування та зальоти душі – се правда, а щоб ним усе можна виразити – то не згоджуюсь. Буденне життя з його болем та горем, з його радощами та утратами краще і докладніше укладається під прозою. Кожному – своє. Прозою ширше і більше можна охопити життя, ніж віршем. До сього ще треба додати і натуру, чи природу автора: одному залегко правитись віршем, а другому – хоч дави його! – а вірша з його не видавиш” [5, с. 430].

Не всі видавці вважали поезію Панаса Яковича недолугою. Так, у одному з листів співредакторки журналу Олени Пчілки до Панаса Мирного читаємо, що його вірш, поданий до друку у “Рідний край”, “буде гарний, я не знаю, чого Ви його так ганите” [3]. Вроджена самокритичність та вимогливість до себе змушувала письменника час від часу відкидати невдалі спроби у поезії. Проте яким би самокритичним до себе як до поета не був Панас Мирний, він не полишав спроб віршувати та публікувати власні поезії.

Трепетне ставивлення Панаса Яковича до своїх поезій, доводить, зокрема, і лист до Григорія Маркевича. Цей лист – реакція письменника на зроблені Г. Маркевичем лексичні правки у вірші Панаса Мирного “До сучасної музи”. Панас Якович обороняє кожне слово вірша, доводячи, що потрібно використати саме слово “гукає”, а не “лунає”. “Лунає пісня, а воля повинна гукати”, – пояснює він Григорію Маркевичу [5, с. 520].

Письменницький талант Панаса Рудченка, як відомо, на повну силу розкрився не в поезії. Епістолярій письменника дає змогу, так би мовити, зсередини простежити перехід письменника від поезії до прози, зокрема з'ясувати його внутрішні мотиви, думки і переживання з цього приводу. Так, лист до Івана Білика, датований липнем 1872 року, дозволяє стверджувати,

що письменник вважав поезію вищою від прози. З тексту послання до брата випливає, що на початку своєї творчості Панас Мирний навіть дещо зневажливо ставився до прози. У цьому листі у напівжартівливій метафоричній манері письменник пояснив причину переходу від поезії до прози, адже його “дурочка муза” поезії “сбросила с себя свой кудрявый убор стиха и перерядилась в неряшливую прозу” та не задовольняється більше “немыми вздыханиями сердца и солеными слезами”, а потребує нових тем, образів, проблематики, тобто, за його словами, “более питательной пищи – крови” [5, с. 347].

За свідченням Панаса Яковича, віршування допомагало йому краще писати “гладенькою, дзвінкою прозою”, адже, на думку письменника, “кожному прозаїкові треба попрацювати і над віршами, щоб краще навчитися писати прозою і добре пам’ятати, що коли не піп, то не микайся й в ризи” [5, с. 430]. Поетична практика Панаса Мирного збагатила його прозу мелодійністю, ритмічністю мови, метафоричністю.

Отже, приватні листи Панаса Мирного дозволяють стверджувати, що письменник прагнув опанувати поетичне слово, але водночас усвідомлював, що не зможе дорівнятися видатним майстрам віршування та чесно у цьому зізнавався і собі, і своїм адресатам. Його листи, зокрема листи до дружини Олександри, є виявом творчої відвертості письменника, свідченням його самокритичності та вимогливості до себе.

Л і т е р а т у р а :

1. *Костюк Г.* Панас Мирний: життя та творчість (Критично-біографічний нарис з додатком статті про І. Білика) / Костюк Г. – Харків : Видавництво “Література і мистецтво”, 1931. – 116 с.
2. *Кузьменко В. І.* Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20-50-х років ХХ ст. : автореф. дис. ... док. філол. наук : спец. 10.01.01 “Українська література” / В. І. Кузьменко. – К., 1999. – 34 с.
3. Лист О. Косач до П. Рудченка // Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т. Шевченка НАН України, фонд 5, №697.
4. *Морозова Л. І.* Письменницький епістолярій у системі літературних жанрів : дис. ... кандидата філолог. наук : 10.01.06 / Л. І. Морозова. – К., 2006. – 223 с.
5. *Панас Мирний.* Твори : [в 7 т.] / Мирний Панас. – Т. 7. – К. : Наукова думка, 1971. – 663 с.

А н н о т а ц и я

В статье проанализирован уровень творческой искренности Панаса Мирного относительно собственных поэтических произведений, рассмотрены особенности его автокритики в письмах к родным и друзьям.

Ключевые слова: *письмо, эпистолярій, автокритика, Панас Мирный.*

Annotation

The article analyzed the level of creative sincerity of Panas Mirny on their own poetic works, the features of its autocriticism in letters to family and friends.

Keywords: *letter, correspondence, autocriticism, Panas Mirny.*

*Декшна Т. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

РЕКЛАМНИЙ ТЕКСТ VERSUS ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ

У статті мова йде про характеристики тексту як атрибуту комунікації. Проведено аналіз структурних та семантичних ознак художнього і рекламного тексту та виявлено особливості останнього.

Ключові слова: *художній текст, рекламний текст, засоби інтимізації.*

Вивченням тексту як лінгво-соціологічного феномену займались багато відомих вчених, адже текст “у сукупності зі своїми внутрішніми аспектами та зовнішніми зв'язками є вихідною реальністю філології” [6, с. 1]. Текст досліджувався з різних перспектив і в межах різних наукових теорій, наприклад: орієнтованість тексту на певне коло читача (Бахтін, 1979; Лотман, 1977; Сорокін, 1985; Степанов, 1988), включеність тексту в “текстову сітку культури” (Бахтін, 1979; Тинянов, 1988), діалогічна співвіднесеність тексту з іншими текстами (Бахтін, 1975; Крюков, 1988; Тарасов, 1989), наявність імпліцитного та експліцитного вираження авторського ставлення до повідомлення (Бахтін, 1977; Виноградов, 1980), комунікаційна завершеність, цілісність і зв'язність (Лотман, 1985; Новіков, 1983), архитекст та прецедентні тексти (Ю. Н. Караулов [7]), а також І. Р. Гальперін, Л. Ю. Максимов, О. О. Потебня, С. Л. Рубінштейн, Г. Шнейн та інші. Дослідженнями рекламних текстів займались такі науковці: А. М. Баранова, Р. Барт, В. В. Зірка, Р. Г. Іванченко, В. І. Карасик, Н. В. Костенко, А. В. Олянич, П. Б. Паршина, Ю. К. Пирогова, В. В. Ученова, О. І. Шейгал та інші.

Актуальність дослідження визначається роллю рекламних текстів в соціально-комунікативних процесах сьогодення. В кінці ХХ ст. в системі філологічних знань було оцінено зв'язок тексту з комунікативною діяльністю “Ното Лоuens”, “людина, що говорить”, як двоєдинства адресант-адресат. Мовна комунікація почала набувати нових ознак, а саме: “відкритість, незавершеність, жанрова багатомірність, що обумовлена електронними та іншими технічними засобами” [6, с. 1], а також підсиленням ролі емоційного та несвідомого [6, с. 1]. Мовна комунікація все більше взаємодіє з іншими системами комунікації: соціальною, політичною, рекламною. Відповідно